

A woman in a historical, light-colored dress with lace and a pearl-trimmed bodice is shown from the chest down. She is holding a small, faceted green glass bottle with a pipette. The bottle has some faint text on it, including '100' and '100'. The background is dark.

Tot het
**BITTERE
EINDE**

HISTORISCHE THRILLER

ESTHER TEUNISSEN

DE CRIME COMPAGNIE

Govard

Voor me op de snijtafel ligt een baby, een jongetje. In het felle licht dat door de ramen van het anatomisch theater valt, ziet zijn huid er grauw uit. Michiel staat naast me en houdt een mouw voor zijn neus. Ik kijk hem streng aan; geur kan een verhaal vertellen, een stille getuige zijn van de omstandigheden van de dood. Hij laat zijn arm zakken.

Aan de overkant van de snijtafel staan twee mannen met vegen pepermunt onder hun neus om de stank te maskeren. Hun halflange haar valt over kanten kragen. De man met de grote struisveer op zijn zwierige hoed is schout Johan van Banchem. De andere, klein van stuk en gehuld in bont, is de arts Johannes Helvetius. Hij kijkt me aan met een zelfverzekerde blik, kin omhoog, glimlachend als een pauw die zijn veren spreidt.

Schout Van Banchem schraapt zijn keel en zegt: 'We zijn hier om vast te stellen hoe dit jongetje is overleden. De moeder van het kind beweert dat het dood werd geboren, maar ik heb aanwijzingen dat ze hem willens en wetens heeft omgebracht. De koster heeft haar 's nachts op het kerkhof betrappt bij het graven van een gat. Naast haar op de grond lag in een juten zak het lijkje. Ze raakte vast van een van haar klanten zwanger en wilde van het kind af.'

'Daar heeft u een goed punt,' zegt dokter Helvetius. 'Als je kind een natuurlijke dood sterft, begraaft je het niet in het geheim.' Hij kijkt naar het lichaam op de tafel en wijst naar de hals, waar een dikke, donkerrode streep loopt. 'Deze verkleuring bewijst dat het kind is gestikt. De vraag is alleen of dat opzettelijk was. De navelstreng kan in de baarmoeder om de hals zijn gedraaid, maar verwurging na de geboorte is waarschijnlijker.'

Ik knik instemmend. Heimelijk ben ik opgelucht door het gebrek aan kunde van dokter Helvetius. Een goede dokter zou op de sterk gerimpelde huid van het kind wijzen, wat past bij een dood kind dat nog een tijd in warm vruchtwater heeft gelegen. Ook zou hij opmerken dat de witte, vettige substantie waarmee elk levend kind wordt geboren, ontbreekt. Dokter Helvetius brengt deze zaken niet naar voren. Hij is een kwakzalver en een zwetser.

Helvetius maakt zijn kraag wat losser en zegt: 'We komen pas achter de waarheid na grondig onderzoek.' Hij kijkt me strak aan. 'Stel uzelf alleen de vraag wat de feiten zijn, meester Govard en hoe die feiten de waarheid ondersteunen. Laat u nooit leiden door wat u wilt geloven.'

Mijn nagels drukken in mijn handpalmen. Ik moet me niet laten opjutten.

'Een goed punt,' zeg ik. Mijn stem is doordrenkt van sarcasme, maar dat gaat aan hen voorbij. 'Ik begrijp dat we de longen gaan onderzoeken.'

Dokter Helvetius streelt over zijn sik. 'Jazeker, de test zal uitwijzen of het kind is gestorven in de buik van de moeder, of pas na de geboorte.' Helvetius steekt als een haan zijn borst vooruit. 'Dit experiment is te vertrouwen. Het is van de hand van een zeergeleerde collega uit Denemarken.'

Ik zet mijn hoed af, strijk mijn haren glad en onderdruk een spotlach. Nog niet zo lang geleden vond Helvetius dat proeven lachwekkende, bespottelijke volksverlakkerij waren. Maar dit experiment deugt opeens in zijn ogen. Toch zullen ze geen kritiek uit

mijn mond horen. Daar help ik mijn broer niet mee, ook al beseft hij dat zelf niet.

Helvetius wendt zich tot de schout en legt uit: 'Als de longetjes vol water zitten en zinken, was het kind al dood bij de geboorte. Dat betekent dat de moeder de waarheid spreekt. Maar als de longen blijven drijven, leefde het kind bij de geboorte en liegt de moeder.' Hij vervolgt op zalvende toon: 'Als arts houd ik me bezig met de analyse, maar ik laat de operaties aan anderen over. Daarom heb ik meester Govard gevraagd om mij hierin te assisteren.'

Hij vermeldt er niet bij dat hij geen ervaring heeft met de doden. Als chirurgijn heb ik ervaring met zowel de levenden als de doden. Ik schouw lichamen die onder verdachte omstandigheden zijn overleden, zowel voor Den Haag als voor het Hof van Holland. Hoewel er meer dan dertig chirurgijns in Den Haag zijn, ben ik de enige die deze taak mag uitvoeren. Weinig anderen wagen zich eraan. Voor mij zijn de doden meer dan zielloze lichamen; elk lichaam fluistert de geheimen van een geleefd leven. De doden vertellen wat de levenden verzwijgen. Mijn werk geeft antwoorden aan hen die met vragen achterblijven, helpt misdaden op te lossen en onrecht recht te zetten. Het geeft de doden een stem.

Schout Van Banchem zegt: 'Gaat u uw gang, meester Govard.'

Ik kijk naar de zaken die Michiel heeft klaargelegd: een schaar, een mes, doeken, een priem, naalden, zwachtels, een teil, half gevuld met water, een emmer en natte sponzen. Deze keer heb ik maar weinig van de instrumenten nodig. Ik wijs naar het mes en Michiel reikt het me aan. Ik houd het mes met de toppen van mijn vingers vast, buig me over het kind en maak een snede in de huid aan de bovenkant van de luchtpijp. Vandaar maak ik een snede naar beneden, alsof ik met een ganzenveer een grote C schrijf. De C stopt op de plek net boven de ribbenkast. Ik vouw de huidflap naar buiten en vraag Michiel om die vast te houden. Met mijn vingers grijp ik de luchtpijp vast. Er sijpelt wat vocht op mijn hand. 'De schaar,' zeg ik.

Michiel pakt de schaar, houdt zijn hoofd een beetje schuin en knipt op mijn aanwijzingen de luchtpijp aan beide zijden door. De longetjes komen los en ik laat ze in het teiltje met water zakken. Ze dobberen op het water, teer en fragiel.

Schout Van Banchem bromt. Gevieren kijken we naar de longetjes.

Het is stil om de tafel. De longetjes zinken niet.

'Het heeft even tijd nodig,' zegt dokter Helvetius.

Ik weet wel beter.

We blijven staren naar de drijvende longen. Totdat Helvetius zegt: 'Het bewijs is geleverd. Het jongetje is levend ter wereld gekomen.'

De schout knikt tevreden. 'Net wat ik dacht. De vrouw is schuldig aan moord.'

Ik probeer te slikken, maar mijn mond blijft droog. Ik schraap mijn keel en zeg: 'U neemt me de woorden uit de mond.' Ik houd mijn gezicht in de plooi. Het is voor mij de gewenste uitkomst, ook al weet ik dat de vrouw onschuldig is aan de dood van haar zoon.

Mijn blik glijdt naar dokter Helvetius, die zich voldaan uitrekt en de felicitaties van de schout in ontvangst neemt. Zijn ego is vandaag weer gestreeld.

'Dat is het dan,' zegt schout Van Banchem. Hij drukt zijn hoed stevig op zijn hoofd.

'Zal ik het lichaam klaarmaken voor de begrafenis?' vraag ik.

Van Banchem knikt. 'Doe dat, laat het kind met respect behandelen. Het heeft geen schuld aan de zonden van de moeder.'

De schout en de dokter verlaten het anatomisch theater en ik buig me over het kinderlijkje. Mijn vingers strijken zachtjes over de gerimpelde huid van de baby. Zo jong

en al beroofd van het leven. Ik fluister een gebed voor zijn ziel. Moge hij vrede vinden in de armen van de engelen.

Het klaarmaken van het kleine lichaam is een droeve taak. Zonder het doopsel is de erfzonde nog altijd aanwezig. Zijn ziel blijft voor eeuwig in limbo – vrij van pijn, maar zonder Gods aanwezigheid. Toch troost ik me met de gedachte aan Gods barmhartigheid en fluister een gebed, zowel voor het kind als voor de genade die ik zelf hard nodig heb. Ik buig me over mijn werk. De zon gaat langzaam onder en het anatomisch theater baadt in het gouden licht van de late namiddag. In dit licht ziet de huid van de baby er levendig uit, alsof het kind elk moment zijn ogen kan openen en kan beginnen met huilen. Mijn gedachten dwalen af naar de moeder van het kind. Ze zal haar eigen pad van lijden bewandelen en ik kan alleen hopen dat er gerechtigheid is in haar volgend leven. Het is een schrale troost.

Ik laat een zucht ontsnappen. Soms moet de waarheid buigen voor een hoger doel. Het enige wat telt, is de bescherming van mijn broer. Als deze vrouw moet lijden voor de fouten die mijn broer heeft gemaakt, dan zal ik dat voor lief nemen. Ik hoop alleen maar dat hij op een dag zal begrijpen welk offer ik voor hem heb gebracht.

Vier maanden later

Mijn hoofd gonst en mijn darmen borrelen. Ik slik tegen een opkomende misselijkheid; tijd om op te stappen. De klok van de Grote Kerk slaat halftwaalf. Ik neem afscheid van mijn maten uit het vendel en laat de geuren van tabaksrook, zweet en alcohol achter me. Wankel verlaat ik Het Vliegende Paard en stap de frisse lucht in. Het is niet mijn gewoonte om zoveel te drinken, maar dit zijn bijzondere tijden.

Achter me slentert Peer mee naar buiten, hij moet dezelfde kant op. Zijn wambuis is half dichtgeknoopt, de touwtjes van zijn overhemd zijn amper vastgemaakt en zijn kraag zit los. Hij lijkt op een man die midden in de nacht van zijn bed is gelicht. Hij geeft me een por. 'Laten we gaan.'

Met de lantaarn voor me uit vertrekken we. De avondlucht is koel en vochtig en onze voetstappen weerklinken door de verlaten straten. De gesprekken in Het Vliegende Paard over de dreigende oorlog drukken mijn stemming. Engeland, Frankrijk, de bisschop van Münster en de aartsbisschop van Keulen hebben de Republiek de oorlog verklaard.

Negen dagen geleden trok Lodewijk XIV met zijn leger van honderdtwintigduizend man bij Lobith de grens over en nu marcheren de Fransen al tot aan de poorten van Utrecht.

Halverwege het Lange Voorhout staan een paar vrouwen van lichte zeden. Ze heupwiegen en knipogen.

Peer staat stil. 'Dames, wat bent u nog laat op straat.'

Een van de vrouwen loopt naar hem toe en slaat een arm om hem heen. 'Maar nu bent ú er om mij te beschermen.'

'Laten we doorlopen,' zeg ik.

'Nee, dat is onbeschoft naar deze mooie dames.'

De vrouwen beginnen te giechelen.

Ik denk aan zijn vrouw Anna en pak hem bij zijn mouw. Hij trekt zich los en kijkt me kwaad aan. 'Ga jij nu maar. Ik blijf hier nog even praten.' Peer trekt een schaamteloos gezicht.

Ik knars met mijn tanden. Ik wil mijn vuist midden in zijn grijns plaatsen, de knokkels openhalen aan zijn voortanden, maar ik haal mijn schouders op en loop verder.

Ik vervolg mijn weg langs de lindebomen aan de Hofvijver en vervloek mezelf. Ik had Peer bij zijn kladden moeten grijpen en meesleuren. Maar ik weet donders goed wat me tegenhoudt. Ik moet hem te vriend houden. Bij de waterkant zet ik de lantaarn neer, knoop mijn broek los en laat mijn blaas leeglopen. Boven de bomen staat de maan en in de korrelige duisternis doemen de gebouwen van het Binnenhof op. De koele nachtlucht helpt niet; de misselijkheid overspoelt me en ik kots donker schuim en stukjes stoofvles in het water en over mijn schoenen. Ik veeg mijn mond aan mijn mouw, schraap halfslachtig met wat gras de smurrie van mijn schoenen, knoop mijn broek dicht en loop verder langs de Vijverberg.

Ik walg van het gedrag van Peer. Die man gaat het nooit leren. Nog meer walg ik van mezelf. Ik heb een vrouw valselijk beschuldigd om mijn broer te beschermen. Ik

verwoestte haar leven om dat van hem te redden. En nu heeft Peer mijn lot in zijn handen. Ik had hem dit geheim nooit moeten vertellen. Ik vertelde Peer de dag na de schouw op de baby alles over de gemanipuleerde uitkomst, in de hoop op enige verlossing of begrip. Het schuldgevoel samen met alcohol maakte me loslippig. Het idee dat hij rondloopt met deze informatie, dat hij met één woord mijn goede reputatie als chirurgijn en als man kan vernietigen en de eeuwige toorn van mijn broer op me zal laden, zorgt er 's nachts voor dat het zweet me uitbreekt als ik denk aan de mogelijkheid van een toevallige onthulling, een ondoordachte opmerking of zelfs een bewuste beschuldiging. Diep vanbinnen weet ik dat zolang Peer ademt, het gevaar dat mijn wereld instort altijd op de loer ligt.

Geschreeuw trekt me uit mijn gedachten. Op de hoek van de Kneuterdijk en de Plaats zie ik een aantal mannen vechten. Ik meen het blinken van een mes te zien. Er vliegt een toorts door de lucht, die dooft bij het neerkomen. Schimmen blijven over, zwak verlicht door olielampen die aan de hoeken van gebouwen hangen. Een man valt op de grond. Iemand roept om hulp. Ik begin te rennen, op het gevaar af, waardoor de lantaarn dooft. Ik ben ongewapend, maar ik hoop dat mijn lengte in mijn voordeel werkt. Als ik de vechtende mannen tot een paar roeden ben genaderd, gaan er een paar vandoor.

Op de plek van het gevecht aangekomen blijf ik buiten adem staan. Een man in donkere kleding, met een brieventas onder de arm geklemd, zit geknield naast een bewegingloze man op de grond.

‘Hoor je bij hem?’

Hij knikt. ‘Ik ben zijn klerk.’

Ik kniel aan de andere kant van de man en schijn bij met de lantaarn. De man lijkt buiten bewustzijn. Hij heeft een wond aan het hoofd van de val en uit een forse snee in zijn hals stroomt bloed.

Ik trek mijn wambuis uit en geef de klerk mijn onderhemd. ‘Druk het hemd tegen de wond in zijn hals.’

Verwonderd kijkt hij me aan.

‘Ik ben Govard Nabuurs, chirurgijn,’ zeg ik.

Hij knikt en doet wat ik hem vraag.

Ik trek het wambuis weer aan en buig me over de gewonde man. Mijn blik glijdt over de gehavende kleding, waar twee donkere vlekken verschijnen die steeds groter worden. Een aan zijn rechterzij en de andere bij zijn linkerschouder en ik zie bloed dat wegvloeit uit nog twee wonden.

Hij kreunt. Dat is een gunstig teken, toch vrees ik voor zijn leven. Ik kijk om me heen, zoekend naar hulp. De straten zijn leeg. Waar zijn de nachtwachten als je ze nodig hebt? Waarschijnlijk in een herberg. Waarom zou je dronkenlappen oprapen of inbrekers achtervolgen als je met ratel en hellebaard lekker bij het bier kunt zitten?

‘Woont hij in de buurt?’ vraag ik de klerk.

Hij wijst met een trillende hand naar de Kneuterdijk: ‘Nummer zes.’

‘Er is geen tijd te verliezen,’ zeg ik, ‘we moeten hem naar huis dragen.’ De klerk is smal en klein van stuk en zal zijn baas nauwelijks tot steun zijn. ‘Houd de doek tegen zijn hals, dan ondersteun ik hem.’ Ik til de man omhoog, ga naast hem staan en sla mijn arm om zijn middel. Zijn gewicht leunt zwaar op me. Hij probeert te lopen, maar dat lukt niet. Ik til hem op en draag hem als een kind in mijn armen. Maar de man is veel zwaarder dan een kind en al snel trillen mijn armspieren van inspanning. Bij elke stap kreunt de man.

We stoppen voor nummer zes, een imposant huis. De klerk rent met twee treden

tegelijk de trap op naar het bordes van het huis, de bel klingelt en de klerk bonst met de andere hand tegen de deur. Met veel moeite lukt het me om de trap op te gaan. Een bediende in een groene livrei met zilveren biezen opent de deur. Wanneer hij me ziet met de man in mijn armen, valt zijn mond open.

‘Vlug, vlug,’ roept de klerk, ‘haal dokter Van Beveren.’

We lopen het huis binnen, naar een kamer waar lantaarns branden. Drie zijden van de kamer zijn van vloer tot plafond aangekleed met goudleer. Een muur is behangen met groen gestreepte stof. Tegen de muur staat een hemelbed met opgebonden gordijnen, met op elk hoekpunt een zilverkleurige bol.

Ik zet de man voorzichtig naast me neer, we doen zijn mantel uit en leggen hem op het bed. Ik knoop zijn linnen hemd los en roep tegen twee aansnellende dienstmeisjes: ‘Haal water, schone lappen en linten.’

Het is zaak het bloeden zo snel mogelijk te stoppen. Ik veeg het zweet van mijn voorhoofd. Binnen de kortste keren komen de dienstmeisjes met de gevraagde spullen aangerend.

Als eerste onderzoek ik de wond in de hals, die gelukkig al minder bloedt. Ik leg er een schone lap op en vraag de klerk de lap stevig aan te drukken. Ik verzoek een dienstmeisje de gewonde schouder bij te lichten. Het is slechts een oppervlakkige vleeswond. Dan laat ik haar de wond aan zijn rechterzij bijlichten. Deze wond is dieper. Misschien is er een orgaan geraakt. Ik leg lappen op de wond en bind die strak af met linten.

De man, die eerder bij elke stap van mij kreunde, is plotseling stil.

De klerk kijkt met een angstige blik naar zijn baas. ‘Heer De Witt, heer?’

De man reageert met gemompel. Opgelucht knikt de klerk in mijn richting. Ik knik terug.

In het huis klinken vrouwenstemmen. Drie jonge vrouwen lopen binnen en spoeden zich naar de man in het bed. ‘Papa!’

Ik sluit me af van hun bezorgde vragen en begin met het verbinden van de schouder.

Na een paar minuten komt een man de kamer binnenlopen. Hij commandeert: ‘Iedereen de kamer uit.’

De drie dochters en de klerk verdwijnen.

Ik draai me naar hem om.

Hij kijkt me met opgetrokken wenkbrauwen aan. ‘En u bent?’

‘Ik ben Govard Nabuurs, chirurgijn.’

‘U kunt gaan.’

Ik kijk op dezelfde manier – met opgetrokken wenkbrauwen – terug. ‘En u bent?’

‘Dokter Van Beveren. Dit is mijn patiënt. Ik neem het van u over.’ Hij trekt zijn neus op als hij het bloed op mijn hemd ziet.

Ik ga verder met het verbinden van de schouder. Pas als ik klaar ben, stap ik opzij.

Ik neem de kamer in me op. Mijn blik glijdt van het zijden kamerscherm halverwege de kamer naar de muur, waar een aantal portretten, een zeegezicht en een herderstafereel hangen.

Mijn blik blijft hangen bij een buste van een man met een neus als een zinksnijder. Ik kijk naar het gezicht op het bed en dan dringt het tot me door: de gewonde man is Johan de Witt. Ik heb de raadspensionaris van Holland geholpen. Twintig jaar stond hij in hoog aanzien, maar die tijd is voorbij. Nog geen uur geleden zaten mijn vendelmaten hem in Het Vliegende Paard af te branden. Ik slik het opkomende zuur weg.

Op de gang knik ik als afscheid naar de klerk. Met mijn met bloed besmeurd onderhemd en lantaarn loop ik naar buiten. De koude buitenlucht doet me huiveren.

Ik trek mijn wambuis strakker om me heen en loop langzaam van de Kneuterdijk over de Plaats in de richting van de Nieuwstraat. Op het Noordeinde dringt de geur van versgebakken brood zich aan me op. Dit maakt mijn maag opnieuw van streek.

In de Nieuwstraat aangekomen steek ik de sleutel in het slot van de winkel deur.
'Jij bent langzaam.'

Peers stem laat me schrikken. Ik draai me om en verberg het bebloede hemd achter mijn rug. Hij komt aanlopen uit dezelfde richting als ik, slaat me op de schouder en grijnst. 'Een omweg gemaakt voor de vrouwtjes in het Haagse Bos?'

'Gewoon genoten van de frisse lucht en de rust,' zeg ik.

'Jaja...' Peer lacht.

'Jouw idee van genieten is niet het mijne, Peer.'

Zijn grijns wordt breder. 'Dat zou het wel moeten zijn.' Hij haalt zijn schouders op. 'Slaap lekker, oude man.' Met een knipoog loopt hij naar de overkant.

Mijn blik volgt hem en dwaalt naar het venster op de bovenverdieping aan de overkant. In de schaduw meen ik mijn nicht Anna te zien. Is ze wakker?

De winkel deur piept zachtjes als ik naar binnen stap. Ik hang de lantaarn aan de haak en zak uitgeput op een stoel. De geur van bloed kleeft aan mijn handen en het beeld van de gewonde man blijft scherp in mijn geest. Ik bekijk mijn bebloede onderhemd – het tastbare bewijs van een ontmoeting met een man wiens leven aan een zijden draadje hangt.

In de stilte en duisternis kan ik eindelijk ademen en nadenken over wat er is gebeurd. De beelden laten me niet los. Johan de Witt, liggend in zijn eigen bloed; de angstige ogen van zijn klerk en zijn dochters. Morgen zal het nieuws zich verspreiden en heel Den Haag zal erover praten. Niemand mag weten dat ik erbij was.

Met die gedachte klim ik de trap op naar mijn kamer. Ik laat het bebloede hemd in een hoek vallen en trek snel mijn wambuis uit. Morgen zal ik het moeten schoonmaken, of misschien zelfs verbranden om alle sporen uit te wissen.